

Л. В. Іванченкова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту,
Одеська національна академія харчових технологій

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.3.62

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ (МОНІТОРИНГОВОЇ) ПІДСИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ХАРЧОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

L. Ivanchenkova,
candidate of economic sciences, assistante professor, associate professor
of department accounting and audit, Odessa national academy of food technologies

SYSTEM APPROACH TO BUILDING OF INFORMATION AND ANALYTICAL (MONITORING) FOOTWEAR MANAGEMENT SUBSIDIARY

У статті розглянуто основні принципи і завдання системного підходу до побудови інформаційно-аналітичної підсистеми управління харчовим підприємством. Доведено, що однією із проблем, що постають перед економічною наукою, є подальша розробка наукового визначення собівартості продукції підприємств як економічної категорії й поліпшення методів її планування, калькулювання й обліку.

Практика планування, калькулювання й обліку собівартості продукції допускає включення в собівартість відрахувань і витрат, не пов'язаних з виробництвом продукції на підприємстві. До них відносяться, наприклад, відрахування на соціальне страхування; заробітна плата працівників підприємства, які тепер безпосередньо не зайняті у виробництві з різних причин тощо. У харчовій промисловості, де спостерігаються занижені ціни на сировину агарного походження (що веде до занепаду агросектору), собівартість продукції не відображає суспільно необхідних витрат виробництва. Водночас у собівартість не включаються витрати, які за своїм економічним змістом є складовим елементом витрат виробництва

The basic principles and tasks of the system approach to the construction of the informational-analytical subsystem management of the food business are considered. It is proved that one of the problems facing the economic science is the further development of the scientific definition of the cost of production of enterprises as an economic category and the improvement of methods for its planning, calculation and accounting.

The practice of planning, calculating and accounting for the cost of production allows inclusion in the cost of deductions and costs not related to the production of products at the enterprise. These include, for example, deductions for social insurance; wages of employees of the enterprise, which are currently not directly employed in the production for various reasons, etc.

The practice of planning, calculating and accounting for the cost of production allows inclusion in the cost of deductions and costs not related to the production of products at the enterprise. These include, for example, deductions for social insurance; wages of employees of the enterprise, which are currently not directly employed in the production for various reasons, etc.

Along with the task of increasing profitability, an important problem is improving the process of regulating the profitability of associations (enterprises) and industries. Increasing the efficiency of production and quality of work negatively affects both unprofitable business activities of enterprises and excessively high profitability. In addition to improving the regulation of the price of food, it is worthwhile to increase the role of VAT as an economic tool for adjusting the profitability of industries and the profitability of individual types of products.

It is also unlawful to include the cost of production in the budget for the use of natural resources. By their economic essence, they can not be attributed to the material costs of production, since they have no value and should be covered from net income.

In the food industry, where there are low prices for raw materials of agricultural origin (leading to a decline in agro-sector), the cost of production does not reflect the socially necessary costs of production. At the same time, the cost does not include expenses that, in their economic content, are an integral part of the cost of production.

*Ключові слова: підсистеми, моніторинг, управління, продовольчі товари, харчові підприємства.
Key words: subsystems, monitoring, management, food products, food enterprises.*

ВСТУП ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Існують різні форми організацій, що виконують різні суспільні й господарські завдання. Промислові, торговельні, будівельні підприємства, науково-дослідні інститути, навчальні заклади всіх видів, державні установи, що розрізняються залежно від виконуваних ними завдань, застосовуваних ресурсів, розмірів, які являють собою важко впоряд-

кувані комплекси організаційних проблем. Має місце ряд спроб звести ці проблеми до загального показника.

Сутність функціонування системи зводиться до руху інформації, енергії й матеріалів, пов'язаному з переробкою певних "входів" (наприклад, матеріали, сировина, інструменти, фінансові ресурси, інформація), для одержання бажаних "виходів" (готові вироби або послуги, прибуток, інформація).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Методичною і теоретичною основою дослідження інформаційно-аналітичної підсистеми управління на підприємствах стали наукові праці: Н. Брюховецької, О. Вартанова, Н. Дмитрієвої, О. Гетьман, Н. Євдокимової, Т. Загорної, А. Лігоненко, Т. Костенко, А. Крепкого, І. Кривов'язюка, В. Раппопорта, В. Савчука, А. Сігайова, Д. Стеченка, А. Шегди. Проте у працях зазначених авторів не в повній мірі досліджено питання використання системного підходу до побудови інформаційно-аналітичної підсистеми управління, що визначає подальшу необхідність дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження є вивчення особливостей принципів, завдання системного підходу до побудови інформаційно-аналітичної підсистеми управління харчовим підприємством.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасна наука управління організацією вважає кожне підприємство системою діяльності, тобто виділеним із суспільно-економічного середовища самоорганізованим комплексом елементів (людей, матеріальних і фінансових ресурсів), зв'язаних між собою ланцюгом причинно-наслідкових відносин і керованих на основі одержуваної й переданої інформації з метою досягнення кінцевого результату у вигляді певного продукту або стану. Одні автори під терміном "організація" розуміють колектив людей разом з комплексом використовуваних ними в процесі діяльності ресурсів. На думку інших науковців, цей термін означає сукупність колективних дій людей, сталість яких забезпечується в результаті безперервного повторення (поновлення) процесу реалізації цілей. У цілому такі визначення містять у собі найбільш різноманітні форми організації. Оскільки основною характеристикою, що поєднує всі види "організацій", є робота колективу людей, що володіє певними засобами й досягає за їх допомогою певних цілей.

Мета кожного підприємства визначається оточенням, тобто системою більш високого рівня, до складу якої входить дане підприємство (галузь промисловості, територіальна адміністративна одиниця й т.д.). Підприємство одержує від оточення ринкову, нормативну й організаційну інформацію, а також матеріали та енергію й переробляє їх таким чином, щоб виведений результат діяльності, за допомогою якого підприємство впливає у свою чергу на оточення, був якнайближче до бажаного при оптимальному використанні ресурсів.

Система визначається такими елементами оточення, як природне середовище (клімат), рівень техніки, політичний лад, економічна система (ціни, заробітна плата), сировинна база, ринок праці.

У кожному підприємстві ми маємо насамперед справу із чотирма взаємопов'язаними частковими (локальними) системами, а також оцінками системи як єдиного цілого.

1. Локальна технічна виробнича система (у харчових та інших промислових підприємствах) або система послуг (в інших випадках), що функціонує відповідно до визначального принципу: максимальний матеріальний ефект при мінімальних витратах (зусиллях). Удосконалювання технічної системи засновано на раціоналізації зусиль.

Технічна система включає підсистеми: підготовка виробництва, організація виробничих процесів, матеріально-технічне постачання, основні засоби, внутрішньовиробничий транспорт, готові вироби.

2. Економічна система, що функціонує відповідно до принципу: максимальна споживча вартість при встановленому рівні витрат або встановлена величина споживчої вартості при мінімальних витратах. Вихідним пунктом є в цьому випадку не матеріальний ефект, як у технічній системі, а споживча вартість цього ефекту, обумовлена показниками, прийнятими в цьому суспіль-

но-економічному середовищі, які є обов'язковими для даного підприємства.

3. Адміністративна система, що діє відповідно до принципу: максимум рішень при мінімумі бюрократичних процедур. У цьому випадку порядок взаємин між елементами системи розглядається з погляду відповідності діяльності адміністративного апарату вимогам, пропонованим органами, що наділили повноваженнями цю систему, а також правильного функціонування системи. Одне в принципі не виключає іншого, однак на практиці нерідко виникають протиріччя.

4. Суспільна система — автономна сукупність одиниць або груп, що досягають на основі цієї сукупності цілі, що мають істотне значення для суспільних систем вищого порядку.

Ця сукупність пов'язана більш-менш постійним комплексом відносин між людьми й правилами поведінки. Зазначений комплекс ґрунтується на сумі суспільно-культурних цінностей, загальних для осіб, що беруть участь у діяльності системи й здійснюють вплив на цю діяльність.

Розглядаючи підприємство з погляду методів діяльності елементів системи, а також особливостей поєднання елементів, зручно представити його як систему управління, поєднувану комплексами постачання, стимулювання, інформації й регулювання.

Комплекс постачання включає явища, пов'язані із процесом обороту матеріальних й енергетичних коштів.

Комплекс стимулювання включає елементи факторів матеріального й нематеріального стимулювання.

Комплекс інформації (завдяки якому функціонує система) забезпечує нормальне надходження інформації усередину системи.

Комплекс регулювання (відповідний поняттю "організації") забезпечує вирівнювання відхилень входів до заданих параметрів, які можуть бути постійною величиною (просто регулювання) або змінною величиною (керуване регулювання). Він ґрунтується на повній інформації про регульований об'єкт і встановлення залежності між параметрами стану регульованого об'єкта й керуючими величинами.

Інформація являє собою повідомлення певного змісту, передані джерелом одержувачеві за допомогою носіїв інформації (документів, сигналів і т.д.). Цикл руху інформації включає чотири основні етапи:

- видачу інформації;
- передачу інформації;
- переробку інформації;
- передачу інформації про ухвалені рішення.

Управління системою харчового підприємства, що визначається також як "стратегія й тактика", або "керівництво", ґрунтується на виправленні відхилень у стані входів до бажаного рівня цих входів у кожному окремому випадку, пристосування моделі системи до умов оточення, що змінюються.

Найбільш часто зустрічається на практиці такий організаційний розподіл підприємства, як розподіл на підсистеми, пов'язані зі здійсненням певних функцій підприємства. Ці підсистеми відносяться до трьох основних груп, а саме підсистеми основної діяльності системи, підсистеми обслуговування основної діяльності й підсистеми управління.

Основна діяльність різних підприємств значною мірою визначається характером виробленої продукції, що може являти собою матеріальні продукти (харчове виробництво й т.д.), господарські послуги (транспорт, зв'язок, торгівля й т.д.) або нематеріальні послуги (освіта, наука, культура й т.д.) [1].

Таким чином, завдання оцінки ефективності діяльності харчових підприємств є складними й багатограничними. Вони вирішуються успішно лише за умови чіткого, глибоко продуманого й планомірного ведення аналітичної роботи.

Основою для розробки всієї системи аналізу й оцінки ефективності суспільного виробництва, її фундамен-

том є аналіз, проведений на підприємствах, у їх структурних підрозділах і на робочих місцях.

Організація аналітичної роботи на харчових підприємствах розділяється на кілька етапів, зміст яких повинен бути заздалегідь запрограмований, а виконання забезпечене шляхом відповідної підготовки й оперативного управління.

Першим основним етапом є складання плану аналітичної роботи. На цьому етапі встановлюються тема й ціль аналітичного дослідження, порядок оформлення й використання його результатів.

Оцінка ефективності господарювання є однією з найважливіших цілей аналізу, що безпосередньо пов'язана з іншими його цілями — з аналізом результатів діяльності, оцінкою ступеня використання виробничих ресурсів, виявленням резервів і шляхів їх мобілізації, перевіркою обґрунтованості й напруженості планових завдань, підведенням підсумків внутрішньої взаємодії підрозділів харчового підприємства.

Управління (адміністративна частина) є комплекс заходів для забезпечення правильної й ритмічної роботи підприємства по виконанню поставлених завдань й досягненню стратегічних цілей розвитку. Сюди входять не тільки виробничі, але й інші завдання підприємства як організації.

Інші завдання управління є допоміжними, але вони необхідні для прийняття правильних рішень. До цих допоміжних завдань відносяться систематизація й обробка інформації.

Управління підприємством тісно пов'язане із завданнями по керівництву й регулюванню роботи. Там, де необхідно управляти й регулювати роботу, де готуються рішення, там необхідно також контролювати правильність і доцільність їх виконання. Для цього створюються допоміжні служби в центральному управлінні. І навпроти, до цього рівня не відносяться ланки, що служать для забезпечення роботи підприємства відповідно до прийнятого рішення. Ці ланки управління займаються внутрішніми завданнями підприємства. Із цього погляду слід розрізнити ланки центрального управління, що приймають рішення, й виконавчі ділянки із власним управлінням [2].

Завдання управління обумовлюються потребою в інформації й необхідністю виконання завдань підприємством і різними його складовими частинами. Завданням управління є кількісна обробка інформації на різних фазах її потоку, тоді як її якісну обробку й прийняття рішень відповідно до цієї обробленої інформації здійснюють керівники.

Уніфікація програми й способів аналітичної обробки вхідної інформації здійснюється у вищих ешелонах управління підприємствами й об'єднаннями. Програми аналізу діяльності підприємств у об'єднанні повинні бути ув'язані із програмами аналізу, проведеного самими підприємствами, що виключає дублювання аналітичної роботи.

Служба, що відповідає за підготовку всієї пояснювальної записки (на одних підприємствах — спеціальна служба економічного аналізу, на інших — головна бухгалтерія або плановий відділ), виділяє із загального плану окремі його розділи. Наказом керівника встановлюється, яким функціональним службам підприємства (об'єднання) поручаються ці розділи й у які строки матеріали повинні бути представлені в той підрозділ, що їх узагальнює.

Основні етапи аналітичної роботи наведені на рисунку 1.

Рентабельність харчових підприємств базується на отриманні максимально можливого прибутку як перетвореної форми прибавочної вартості. Приватна власність на засоби виробництва визначає соціально-економічну природу рентабельності. Зростання прибутку й рентабельності сприяє розширеному відтворенню економічних відносин, зміцнює економічну могутність підприємства.

Водночас метою харчового виробництва є більш повне задоволення потреб населення на основі постійного розвитку й удосконалювання продуктивних сил і виробничих відносин. Досягненню цієї мети харчового виробництва служать прибуток і рентабельність — прибутковість харчових підприємств, що залежить від економічної ефективності виробництва.

Разом з тим рентабельність виступає одним із синтетичних показників ефективності виробництва й важливих економічних важелів підвищення ефективності виробництва і якості роботи.

У сучасній економіці існують: рентабельність на рівні національного господарства й рентабельність окремих підприємств і секторів економіки. Перша характеризує ефективність виробництва з позиції національного господарства країни в цілому, друга — з погляду організації господарської діяльності об'єднань і підприємств. Обидві ці форми рентабельності взаємозалежні. Вирішальне значення має рентабельність на рівні національного господарства, тобто прибутковість всієї національної економіки. У розвиненому суспільстві, де національне господарство діє як єдина система, категорія прибутковості суспільного виробництва (національно-господарська рентабельність) виражає економічні інтереси суспільства й показує переваги системи ведення господарства. У ній реалізується економія праці в масштабі всього національного господарства за відносно тривалий період часу. Разом із тим національно-господарська рентабельність базується на рентабельності підприємств. Ріст рентабельності об'єднань (підприємств) і секторів національного господарства веде до підвищення рентабельності всієї економіки. Тому посиленню росту рентабельності кожного об'єднання (підприємства) кожної галузі/сектору є важливим завданням соціально-економічного розвитку. Підвищення рентабельності окремих об'єднань (підприємств), що здійснюється не на шкоду інтересам інших підприємств, сприяє росту рентабельності національного господарства в цілому [3].

Національно-господарська рентабельність визначається всією сумою грошових нагромаджень (податок з обігу, прибуток й ін.). Рентабельність об'єднань (підприємств) і галузей/секторів національного господарства визначається розмірами одержуваного ними прибутку. Однак абсолютна сума грошових нагромаджень і прибутку ще не характеризує ступінь прибутковості (рентабельності), тому що на їх суму впливає не тільки якість роботи, але й обсяг виробництва. Прибуток, узятий у її абсолютному вираженні, хоча і є результатом роботи підприємств, ще не може правильно охарактеризувати ефективність виробництва. Та сама сума прибутку може бути отримана й при високій, й при низькій ефективності виробництва залежно від масштабів підприємства й випуску продукції. Так, на великому підприємстві сума прибутку може бути більше, ніж на середньому, навіть при більш низькій ефективності виробництва. Що ж стосується зростання прибутку, то варто мати на увазі, що не всякий приріст прибутку відображає ефективність виробництва. Наприклад, збільшення прибутку, досягнуте ціною значних капітальних інвестицій, може привести до зниження ефективності виробництва [4].

У силу цього для характеристики ефективності витрат використовується як показник рівень рентабельності. Рівень національно-господарської рентабельності визначається як відношення всієї суми отриманих грошових нагромаджень до вартості основних виробничих фондів і оборотних засобів, або до повної собівартості реалізованої продукції за певний звітний період. При діючому порядку сплати податку з обігу (ПДВ) розмір цієї рентабельності можна визначити тільки в цілому по національному господарству. У розрізі галузей національного господарства обчислити його можна досить умовно. Це пов'язане з тим, що значна частина грошових нагромаджень, що виступає у формі ПДВ й створена в одній галузі національного господарства, може бути реалізована в товарах інших галузей.

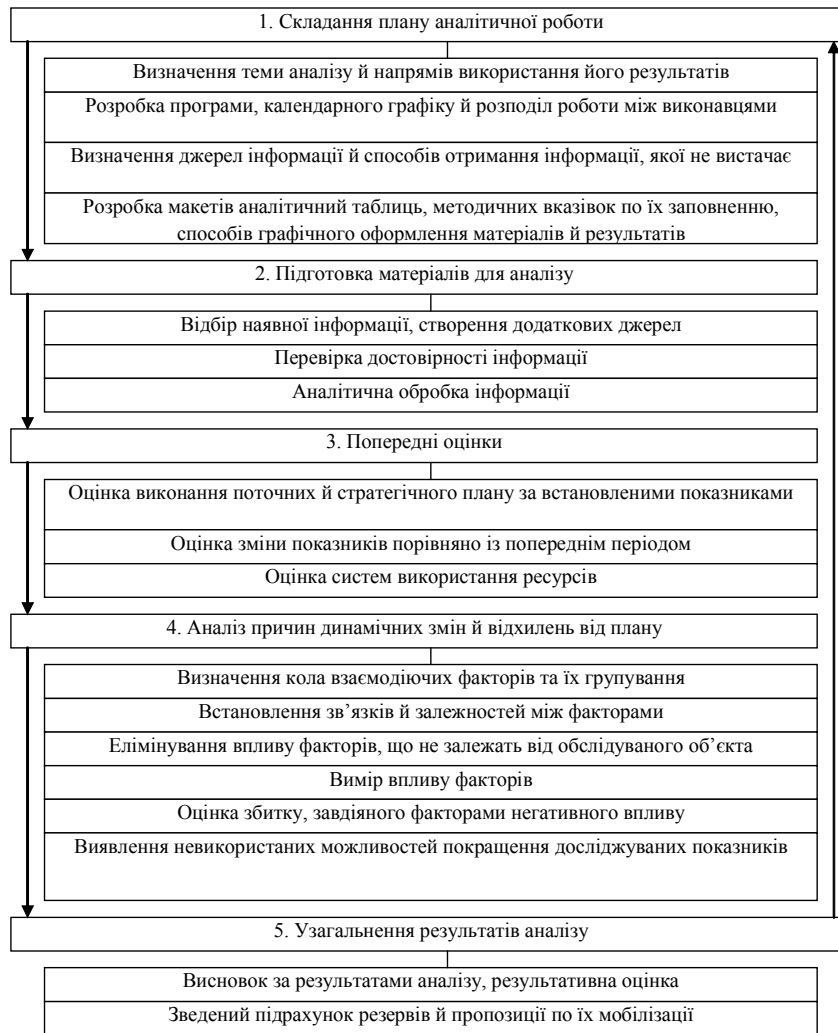

Рис. 1. Основні етапи аналізу діяльності харчового підприємства

Величина рентабельності підприємств визначається як відношення прибутку до вартості основних виробничих фондів і оборотних засобів або до повної собівартості реалізованої продукції за певний період. Даний показник досить повно відображає ефективність роботи харчових підприємств. Варто підкреслити, що рентабельність є одним з найбільш узагальнюючих показників, що характеризують ефективність виробничо-фінансової діяльності об'єднань (підприємств). Тому доцільно використати його в економічному аналізі господарської діяльності харчових підприємств. Ріст рентабельності виробництва безпосередньо пов'язаний з результатами діяльності підприємства. Чим краще підприємство реалізує закон економічного розвитку (досягнення найбільших результатів при найменших витратах з урахуванням інтересів суспільства), чим ефективніше (корисніше) його діяльність для суспільства, тим вище його рентабельність [5].

Особливе значення має робота об'єднань (підприємств) по вишукуванню внутрішніх резервів росту грошових нагромаджень й у першу чергу прибутку. На відміну від інших форм реалізації грошових нагромаджень (ПДВ, відрахувань на соціальне страхування) темпи зростання прибутку й рентабельності залежать не тільки від ефективності витрат живої праці, але й від розміру економії упредметненої праці. Поліпшення використання основних виробничих фондів, сировини, матеріалів, палива, енергії означає заощадження упредметненої праці, а їх ефективне використання веде до зниження витрат раніше упредметненої праці на одиницю продукції. У цьому один із проявів дії об'єктивного економічного закону економії часу.

Систематичне зниження витрат упредметненої праці поряд з ростом продуктивності праці має велике значення для економіки в цілому.

По-перше, це один зі значних резервів інноваційного розвитку виробництва. Зниження собівартості продукції за рахунок економії сировини, матеріалів, палива, енергії й кращого використання основних виробничих фондів дозволяє випустити значну кількість додаткової, потрібної споживачеві й національному господарству в цілому продукції при тих же матеріальних ресурсах.

По-друге, це дозволить заощаджувати кошти на нові капітальні інвестиції й змінювати пропорції в розподілі національного доходу на фонд нагромадження й фонд споживання на користь останнього.

По-третє, зниження собівартості веде до збільшення прибутку об'єднань (підприємств) і росту їх рентабельності.

По-четверте, скорочення матеріальних витрат на одиницю продукції є резервом зниження цін на продукцію, що має велике значення в умовах конкуренції.

По-п'яте, скорочення матеріальних витрат на виробництво продукції призводить до прискорення оборотності оборотних коштів.

У цей час темпи зростання виробництва багато в чому обмежуються недостатнім рівнем ефективності техніки й капітальних інвестицій, високою матеріалоемністю виробництва. Тому висувається проблема всебічної економії палива, енергії, матеріалів, зниження фондоємності й трудомісткості у харчовому виробництві. Необхідне посилення впливу економічних важелів на зниження матеріалоемності, стимулювання

випуску продукції з мінімальними витратами ресурсів, застосування нових видів сировини й матеріалів.

Важливим резервом зниження собівартості й росту рентабельності є комплексне використання сировинних ресурсів. Тим часом відходи харчового виробництва ще надзвичайно великі. Втрати від відходів, що списують на витрати виробництва, становлять у харчовій промисловості більше 3% до вартості витраченої сировини й матеріалів. Ці втрати викликані в багатьох випадках недосконалістю застосовуваної технології виробництва й нерациональним використанням матеріальних ресурсів. На рівень рентабельності харчового виробництва значний вплив роблять також непродуктивні витрати.

Поряд із завданням підвищення рентабельності важливою проблемою є вдосконалювання процесу регулювання рентабельності об'єднань (підприємств) і галузей. На підвищенні ефективності виробництва і якості роботи негативно позначається як нерентабельна господарська діяльність підприємств, так і надмірно висока рентабельність. Крім удосконалювання систем регулювання ціни на продовольство, варто активізувати роль ПДВ як економічного важеля регулювання рентабельності галузей і рентабельності окремих видів виробів.

Розвиток харчового виробництва в умовах жорсткої конкуренції неможливий без детального розробленого й науково обгрунтованого порядку визначення планових і фактичних матеріальних, грошових і трудових витрат на виробництво й збут продукції, що знаходять своє відбиття у величині собівартості продукції. Собівартість повинна більш точно й повно відображати дійсні витрати живої й упредметненої праці. Всі витрати, що включаються у собівартість, що не мають прямого відношення до витрат виробництва, враховувати не доцільно. Головна мета планування й обліку собівартості — випуск продукції високої якості й потрібних для національного господарства асортиментів з найменшими витратами. При цьому повинне забезпечуватися краще використання наявних природних багатств, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, дотримання нормальних умов праці, правил технічної експлуатації підприємств і режиму роботи, що сприяє охороні природи від забруднення промисловими відходами [6].

Традиційні вітчизняні методики планування, калькулювання й обліку собівартості продукції не цілком відповідають цим вимогам, що призводить до перекручування рентабельності підприємств й утруднює використання показника собівартості.

Методи планування, обліку й калькулювання собівартості харчової продукції мають потребу в перегляді. Насамперед необхідно провести економічно обгрунтоване розмежування витрат на ті, що відносяться на собівартість продукції й на ті, що покриваються з чистого доходу. Завдання полягає у визначенні наукових засад формування планової й звітної собівартості продукції харчових підприємств.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Однією із проблем, що постають перед економічною наукою, є подальша розробка наукового визначення собівартості продукції підприємств як економічної категорії й поліпшення методів її планування, калькулювання й обліку. Собівартість є відокремленою частиною вартості продукції, що складається з витрат упредметненої праці й заробітної плати й відшкодовується підприємству з виторгу від реалізації продукції для забезпечення безперервного процесу виробництва.

Практика планування, калькулювання й обліку собівартості продукції допускає включення в собівартість відрахувань і витрат, не пов'язаних з виробництвом продукції на підприємстві. До них відносяться, наприклад, відрахування на соціальне страхування; заробітна плата працівників підприємства, які нині безпосередньо не зайняті у виробництві з різних причин тощо.

Неправомірним є також віднесення на собівартість продукції плати в бюджет за використання природних ресурсів. По своїй економічній сутності їх не можна віднести до матеріальних витрат на виробництво продукції, оскільки вони не мають вартості й повинні покриватися із чистого доходу.

У харчовій промисловості, де спостерігаються занижені ціни на сировину агарного походження (що веде до занепаду агросектору), собівартість продукції не відображає суспільно необхідних витрат виробництва. У той же час у собівартість не включаються витрати, які за своїм економічним змістом є складовим елементом витрат виробництва.

Література:

1. Білуха М.Т. Теорія фінансово-господарського контролю і аудиту. — К.: Вища школа, 1994. — С. 64.
2. Шпиг А.А. Ревізія і контроль в торгівлі (підручник для облік-еконо. факт. реаліз.вузів)/ А.А. Шпиг. — М.: Економіка, 1982.
3. Бутинець Ф.Ф., Усач Б.Ф., Виговська Н.Г. Аудит і ревізія підприємницької діяльності [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., що навч. за освіт.-проф. прогр. підготов. бакалавра з економіки зі спец. "Облік і аудит" / Ф.Ф. Бутинець, Б.Ф. Усач, Н.Г. Виговська та ін.; За ред. Ф.Ф. Бутинця; М-во освіти і науки України, Житомир. інж.-технол. ін-т, Львів. комерц. акад. — Житомир: ПП "Рута", 2001. — 415 с.
4. Осадчий І.Г. Оцінювання стану та організаційного розвитку освітніх систем і принципи невизначеності [Електронний ресурс] / І.Г. Осадчий // Народна освіта. — 2008. — Вип. 2 (5). — Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/5/statti/2osadchiy.htm>
5. Валінкевич Н.В. Організаційно-економічна модернізація підприємств харчової промисловості в умовах інноваційної економіки: проблеми теорії та практики: монографія / Н.В. Валінкевич. — Житомир: ЖДТУ, 2014. — С. 339.
6. Лагодієнко В.В. Деякі аспекти організаційно-фінансового забезпечення інноваційного розвитку агропромислового виробництва регіону / В.В. Лагодієнко / Фінансові механізми сталого економічного розвитку: [зб. наук. Праць ХІБМ]. — Харків: ХІБМ, 2007. — С. 100—103.

References:

1. Bilukha, M.T. (1994), *Teoriia fonansovo-hospodar'skoho kontroliu i audytu*, [The theory of financial-economic control and audit], High school, Kyiv, Ukraine.
2. Shpyg, A.A. (1982), *Reviziia i kontrol' v torhivli (pidruchnyk dlia oblik-ekono. fakt. realiz.vuziv)*, [Audit and control in trade (textbook for accounting, economic, fact, realization, universities)], Economics, Moscow, Russia.
3. Butinets, F.F. Usach, B.F. and Vygovskaya, N.G. (2001), *Audyt i reviziia pidpriemnyts'koi diial'nosti* [Audit and audit of entrepreneurship], PE "Ruta", Zhytomyr, Ukraine.
4. Osadchiy, I.G. (2008), "Assessment of the state and organizational development of educational systems and the principles of uncertainty", *Popular education*, Vol. 2 (5), available at: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/5/statti/2osadchiy.htm>, (Accessed 10 Jan 2019).
5. Valinkevich, N.V. (2014), *Orhanizatsiino-ekonomichna modernizatsiia pidpriemstv kharchovoi promyslovosti v umovakh innovatsiinoi ekonomiky: problemy teorii ta praktyky* [Organizational and economic modernization of food industry enterprises in the conditions of an innovative economy: problems of theory and practice], Zhytomyr, Ukraine.
6. Lagodienko, V.V. (2007), "Some aspects of organizational and financial provision of innovative development of agro-industrial production in the region", *Financial Mechanisms of Sustainable Economic Development*, pp. 100—103.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2019 р.